

I

הרתיעה מגילוי העריות

אנו מכירים את האדם הקדמון ואת שלבי התפתחותו מתוך מצבות הזיכרון והכלים הדוממים שהשאיר אחריו, מתוך המידע על אמנותו, דתו והשקפת עולמו שהגיע אלינו במישרין או דרך המסורת באגדות, במיתוסים ובמעשיות, מתוך השיירים של אופני חשיבתו ששרדו במנהגינו ובנימוסינו שלנו עצמנו. אך מלבד זאת הוא במוכן מסוים עדיין בן זמננו; עוד היום חיים בני אדם שאנו מאמינים שעודם קרובים מאוד לאנשים הפרימיטיבים הרבה יותר מאתנו, ומשום כך אנו רואים בהם את צאצאיהם ונציגיהם הישירים של בני האדם הקודמים. כך אנו שופטים את העמים הקרויים פראים, או פראים־למחצה, שעניין מיוחד עשוי להיות לנו בחיי הנפש שלהם, אם נהיה רשאים להכיר בהם שלב קודם, שמור היטב, של התפתחותנו שלנו. אם נכונה הנחה זו, כי אז ההשוואה בין "הפסיכולוגיה של עמי הטבע", כפי שמלמדת האתנולוגיה (Völkerkunde), לבין הפסיכולוגיה של האנשים הנוירוטים, כפי שנודעה על ידי הפסיכואנליזה, תראה בהכרח התאמות מרובות ותאפשר לנו פה ושם לראות באור חדש דברים ידועים.

מטעמים חיצוניים ופנימיים כאחד אני בוחר לשם ההשוואה הזאת אותם שבטי־עמים שתוארו על ידי האתנוגרפים כפראים הנחשלים והעלובים ביותר, תושביה הקדמונים של היבשת הצעירה ביותר, אוסטרליה, שגם בעולם החי שלה שימרה עבורנו הרבה מן הארכאי שכבר נמקה במקומות אחרים.

תושביה הקדמונים של אוסטרליה נחשבים לבני גזע מיוחד, אשר ביניהם לבין שכניהם הקרובים, העמים המְלֵאנְזִים, הפולינזים והמְלֵאִיים, לא ניכרת כל קרבה, לא פיזית ולא לשונית. הם אינם בונים בתים ואף לא בקתות איתנות, אינם עובדים את האדמה, אינם מחזיקים בחיות בית פרט לכלבים, ואפילו אינם מכירים את אומנות הקדרות. הם ניזונים אך ורק מבשר חיות שונות, שאותן הם צדים, ומשורשים שהם עוקרים. אין הם יודעים מלכים או ראשי שבט; אספת הגברים המבוגרים מחליטה בעניינים המשותפים. ספק רב אם אפשר לייחס להם עקבות של דת בצורת פולחן של ישויות נעלות יותר. השבטים בפנים היבשת, שבגלל מחסור במים עליהם להיאבק בתנאי החיים הקשים ביותר, נראים פרימיטיביים יותר מכל הבחינות מאלה היושבים סמוך לחוף.

ודאי לא נצפה מאוכלי האדם המסכנים, העירומים האלה, שבחיי המין שלהם יהיו מוסריים כמובן שלנו, שיטילו מידה גדולה של הגבלה על דחפיהם המיניים. ובכל זאת מתברר לנו שהם הציבו לעצמם למטרה להישמר בדקדנות רבה ביותר וחמורה עד מאוד מפני יחסי מין של גילוי עריות. אכן, דומה שכל הארגון החברתי שלהם משרת כוונה זו, או מתייחס אל השגתה.

במקום כל המוסדות החברתיים והדתיים החסרים לאוסטרלים, נוהגת אצלם שיטת הטוטמיזם. השבטים האוסטרליים מתפצלים למשפחות (Sippen) או קלאנים (clans, מעין בתי אב) קטנים יותר, וכל אחד מהם נקרא על שם הטוטם שלו. מהו אפוא הטוטם? על

טוטם וטאבו

פי רוב זו חיה, חיית מאכל תמימה או חיה מסוכנת ומפחידה, לעתים נדירות יותר זהו צמח או כוח טבע (גשם, מים), שיש לו זיקה מיוחדת לכל המשפחה. הטוטם הוא קודם כול אב־השבט של המשפחה, אבל גם רוח המגן שלה ומי שמסייע לה, האורים ותומים שלה, וגם אם הוא מסוכן בדרך כלל, הריהו מכיר את ילדי המשפחה ושומר עליהם. בתמורה חלה על חברי הטוטם החובה הקדושה, שעונש אוטומטי כרוך בהפרתה, לא להרוג (להשמיד) את הטוטם של המשפחה ולהתנזר מאכילת בשרו (או מכל הנאה אחרת שאפשר להפיק ממנו). התכונה הטוטמית איננה דבקה בחיה בודדת או בישות בודדת אלא בכל הפרטים מאותו סוג. מעת לעת נערכים חגים שבהם חברי הטוטם מציגים את תנועות הטוטם שלהם ואת סגולותיו או מחקים אותן בריקודים טקסיים.

הטוטם עובר בירושה דרך האם או דרך האב; קרוב לוודאי שבכל מקום שררה תחילה הדרך הראשונה, והוחלפה באחרונה רק מאוחר יותר. ההשתייכות לטוטם היא הבסיס לכל התחייבויות החברתיות של האוסטרלי; מצד אחד היא גוברת על ההשתייכות השבטית ומצד שני היא דוחקת לאחור את קשרי הדם.⁴

הטוטם איננו קשור לאדמה או למקום; חברי הטוטם חיים בנפרד זה מזה וחיים בשלום עם חסידי טוטמים אחרים.⁵

4. [הציטוט להלן מובא באנגלית במקור.] Frazer, J. G., *Totemism and Exogamy*, London, 1910, Vol. 1, p. 53 "קשר הטוטם חזק יותר מקשר הדם או המשפחה במובנם המודרני".

5. אי־אפשר להשאיר את התמצית המצומצמת הזאת של השיטה הטוטמית ללא הסברים וסייגים: השם טוטם הגיע אלינו דרך ג' לונג (Long) האנגלי, שהשתמש בו לראשונה בשנת 1791 בצורתו *Totam*, שאותה קיבל מאדומי העור של צפון אמריקה. בהדרגה זכה הנושא עצמו לעניין רב במדע ועורר ספרות רחבת היקף, שמתוכה אני מדגיש בעיקר את ארבעת

הכרכים של Frazer, J. G., *Totem and Exogamy*, 1910 וספרים וכתבים של Lang, Andrew, *The Secret of the Totem*, 1905. ההכרה בחשיבותו של הטוטמיזם להיסטוריה הקדומה של האנושות עומדת לזכותו של הסקוטי מקלנן, Ferguson McLennan, J., "The Worship of Animals and Plants", *Fortnightly Rev.*, N. S. Vols. 6 and 7 (1869-1870). לבר מאשר אצל האוסטרלים אנו מוצאים עוד היום מוסדות טוטמים אצל האינדיאנים של אמריקה הצפונית, וכן אצל העמים של איי האוקיינוס במזרח הודו ובחלק גדול של אפריקה. עקבות ושרידים אחדים שקשה לפרשם אחרת מאפשרים להסיק שהטוטמיזם התקיים בעבר אצל העמים האריים והשמיים הקדומים של אירופה ואסיה, כך שחוקרים רבים נוטים להכיר בו שלב הכרחי של ההתפתחות האנושית, שבני האדם עברו בכל מקום.

כיצד הגיעו בני קדם לכך שאימצו לעצמם טוטם, כלומר עשו את מוצאם מחיה זו או אחרת ליסוד התחייבויותיהם החברתיות ואפילו, כפי שנשמע בהמשך, גם ליסוד הגבלותיהם המיניות? יש על כך תיאוריות רבות, שהקורא הגרמני יכול למצוא סקירה שלהן אצל וונדט Wundt, W., *Mythus und Religion*, Teil II (*Völkerpsychologie*, Bd. 2), Leipzig, 1906 אין תמימות דעים בעניין. אני מבטיח לעשות בקרוב את בעיית הטוטמיזם לנושא מחקר מיוחד שבו ייעשה ניסיון למצוא לה פתרון על ידי יישום דרך חשיבה פסיכואנליטית (השוו המסה הרביעית בכרך זה).

אך לא זו בלבד שהתיאוריה של הטוטמיזם שנויה במחלוקת, גם את העובדות הכרוכות בו ניתן אך בקושי לבטא במשפטים כלליים, כמו בניסיון שנעשה לעיל. אין כמעט השערה שלא צריך להוסיף לה חריגים או סתירות. אלא שאסור לשכוח שגם העמים הפרימיטיביים והשמרניים ביותר הם עמים ישנים במובן מסוים, ומאחוריהם זמן ארוך שבו כל המקורי שבהם עבר התפתחות ועיוות. כך אנו מוצאים היום את הטוטמיזם, אצל העמים שבהם הוא מתגלה עדיין, בשלבים שונים ביותר של התפרקות והתפוררות, של מעבר למוסדות חברתיים ודתיים אחרים, או בצורות ארגון קבועות ומגובשות, שאפשר שהתרחקו מאוד מאופיין המקורי. הקושי הוא אפוא בכך שלא בנקל אפשר להכריע מה ביחסים העכשוויים הוא בבואה נאמנה של העבר בעל-המשמעות ומה עלינו לתפוס כעיוות משני שלו.

טוטם וטאבו

עתה עלינו להפנות סוף סוף את תשומת הלב אל אותה סגולה מיוחדת של השיטה הטוטמית, שבגללה גם הפסיכואנליטיקאי מפנה אליה את התעניינותו. כמעט בכל מקום שבו תקף הטוטם מתקיים גם החוק האוסר על חברי אותו טוטם לקיים יחסי מין אלו עם אלו, כלומר אוסר עליהם גם להינשא אלו לאלו. זו האקסוגמיה (נישואי־חוץ) הכרוכה בטוטם.

איסור זה, הנכפה בחומרה, מוזר ביותר. דבר מכל מה ששמענו עד כה על המושג או על התכונות של הטוטם אינו מכין אותנו לכך; איננו מבינים אפוא כיצד השתרבב אל תוך השיטה הטוטמית. לפיכך לא ייפלא אם חוקרים אחדים אפילו מניחים שלאקסוגמיה, בראשית הזמנים ועל פי מובנה ורוחה, לא היה בתחילה כל קשר עם הטוטמיזם, אלא הסתפחה אליו בשלב כלשהו, ללא קשר עמוק יותר, כאשר התברר הצורך בהגבלות על הנישואין. כך או כך, האיחוד בין הטוטמיזם והאקסוגמיה קיים ומתברר כאיתן ויציב. הבה נבהיר לעצמנו את משמעות האיסור הזה על ידי בירורים נוספים.

א. בניגוד לאיסורי טוטם אחרים (הריגת חיית הטוטם, למשל), לא מפקידים את העוברים על האיסור הזה בידי ההענשה האוטומטית כביכול, אלא כל השבט פוקד עליהם את עונם, כאילו נוגע העניין לסכנה המאיימת על העדה כולה, או להגנה מפני אשמה הרובצת עליה. משפטים אחדים מתוך ספרו של פרייזר (Frazer)⁶ עשויים להראות באיזו חומרה מטפלים בעברות כאלה הפראים הללו, שעל פי קנה המידה שלנו אינם מוסריים כלל.

6. Frazer, J. G., *Totemism and Exogamy*, 1910, Vol. 1, p. 54

"באוסטרליה העונש הרגיל על יחסי מין עם אדם מבית-אב אסור הוא מיתה. אין זה משנה אם האישה היא בת הקבוצה המקומית או נחטפה במלחמה מידי שבט אחר; גבר שלא מבית-האב הנכון, הבועל אותה כאשתו, ניצוד ומומת בידי בני שבטו, וכך גם האישה; אם כי במקרים מסוימים, אם הם מצליחים לחמוק לזמן-מה מלהיתפס, העברה נמחלת להם. בשבט הטֶה־טֶה־טי, בדרום ויילס החדשה, באותם מקרים נדירים של התרחשות כזאת, הגבר מומת אבל את האישה רק מכים או דוקרים ברומח, או שניהם גם יחד, עד שהיא כמעט מתה; הסיבה הניתנת לכך שלא הורגים אותה ממש היא שקרוב לוודאי נאנסה. אפילו לגבי אהבהבים מזדמנים נשמרים איסורי השבט בקפדנות. כל הפרה של האיסורים האלה תועבה גדולה היא בעיניהם, ודינה מיתה"⁷.

ב. הואיל וענישה חמורה זו מוטלת גם על אהבהבים חולפים, שלא הביאו להעמדת צאצאים, אזי מניעים אחרים לאיסור, מניעים מעשיים למשל, אינם מתקבלים על הדעת.

ג. הואיל והטוטם עובר בירושה ואינו משתנה על ידי נישואין, ניתן לסקור בקלות את תוצאות האיסור במקרה של הורשה מצד האם. אם הגבר שייך למשל לבית-אב בעל הטוטם קנגורו ונושא אישה בת הטוטם אָמו, יהיו כל הילדים, בנים ובנות, אָמו כולם. תקנת הטוטם עושה יחסים של גילוי עריות בין בן מנישואין אלה לבין אמו ואחיותיו, שהן אָמו כמוהו, לבלתי אפשריים.⁸

7. פרייזר, שם, על פי Cameron, A. L. P., "Notes on some Tribes of New South Wales", *J. anthrop. Inst.* 14 (1885): 351

8. ואילו האב, שהוא קנגורו, רשאי - לפחות על פי האיסור הזה - לקיים יחסי

טוטם וטאבו

ד. אך איננו זקוקים אלא לרמז אחד כדי להיווכח שהאקסוגמיה הכרוכה בטוטם משיגה יותר, כלומר שואפת ליותר מאשר הימנעות מגילוי עריות עם האם או האחיות. היא עושה את ההתקשרות המינית של הגבר עם נשות משפחתו המורחבת לבלתי אפשרית, כלומר היא מונעת ממנו כמה וכמה נשים שאין קרבת דם בינו לביניהן ומתייחסת אל כל הנשים הללו כאילו הן קרובות-דם לו. ההצדקה הפסיכולוגית של ההגבלה האדירה הזאת, החורגת הרבה מעבר לכל מה שניתן לראות כמקביל לה אצל עמי-התרבות, איננה גלויה לעין בתחילה. רק זאת ניתן להניח, שתפקיד (חיית) הטוטם כאב קדמון נתפס באופן הזה ברצינות יתרה. כל מה שמקורו מאותו טוטם קשור בקשר דם, בגדר משפחה אחת, ובמשפחה זו מופְּרִים אף יחסי השאָרות הרחוקים ביותר כמכשול מוחלט ליחסי מין.

כך מגלים לנו הפראים האלה מידה בלתי רגילה של רתיעה מגילוי העריות, או רגישות יוצאת דופן כלפיו, הכרוכה בתכונה המיוחדת שאינה נהירה לנו כהלכה, והיא המרת קשרי הדם הממשיים בקשר-קרבה טוטמי. עם זאת, אל לנו להפריז יתר על המידה בחשיבותו של ניגוד זה ועלינו לזכור שאיסורי הטוטם כוללים את גילוי העריות הממשי כמקרה מיוחד.

עריות עם בנותיו. במקרה של הורשה מצד האב, היה האב קנגורו וכך גם ילדיו, ועל האב היה נאסר מגע העריות עם בנותיו, ואילו הבנים היו רשאים לקיים יחסי עריות עם אמם. תוצאה זו של איסורי הטוטם מוכיחה שהורשה מצד האם קדמה להורשה מצד האב, שכן יש יסוד להניח שאיסורי הטוטם כווננו בראש ובראשונה נגד תשוקת גילוי העריות של הבנים.

כיצד הגיעו הדברים לידי כך שהמשפחה האמיתית הוחלפה במשפחת הטוטם המורחבת, חידה היא שהתרתה כרוכה אולי בליפון הטוטם עצמו. יש ודאי לחשוב על כך שבמצב של חירות מסוימת ביחסי מין, חירות החורגת מהגבלות הנישואין, קשר הדם ועמו ההישמרות מפני גילוי העריות מתרופפים כל כך עד שאי אפשר להימנע מלבסס את האיסור גם באופן נוסף. אין זה מיותר אפוא להעיר שמנהגי האוסטרלים מכירים בקיומן של נסיבות חברתיות והזדמנויות חגיגיות מסוימות, שבהן מופרת זכות הבעלות הבלעדית של הגבר על האישה.

השימושים הלשוניים של השבטים האוסטרליים האלה⁹ מגלים תכונה מיוחדת השייכת ללא ספק להקשר זה. כלומר, הכינויים שהם משתמשים בהם לציון יחסי שארות אינם מורים על היחס בין שני פרטים אלא על היחס בין פרט לבין קבוצה; הם משתייכים לשיטה "הממיינת", על פי ביטוי של ל"ה מורגן (Morgan).¹⁰ פירושו של דבר שהגבר מכנה בשם "אב" לא את מולידו בלבד, אלא כל גבר אחר שיכול היה על פי דיני השבט לשאת את אמו וכך עשוי היה להיות לאביו; הוא מכנה בשם "אם" כל אישה אחרת נוסף על יולדתו, שללא פגיעה בחוקי השבט הייתה עשויה להיות אמו; הוא מכנה בשם "אחים" ו"אחיות" לא רק את ילדי הוריו הממשיים, אלא גם את ילדי כל מי שמכונים כך ושייכים לקבוצה הנמצאת ביחס הורי כלפיו, וכן הלאה. כינויי הקרבה ששני אוסטרלים מעניקים זה לזה אין פירושם אפוא בהכרח קרבת דם ביניהם, כזו שהייתה משתמעת מהשימוש הלשוני שלנו; אדרבה, הם מציינים זיקה חברתית יותר מאשר זיקה גופנית. דבר-מה קרוב לשיטה הממיינת הזאת נמצא

9. כך גם לגבי רוב עמיי-הטוטם.

10. [Morgan, L. H., *Ancient Society*, London, 1877]

אצלנו בחדר הילדים, כאשר הילד נדרש לפנות אל כל ידיד או ידידה של ההורים בשם "דוד" או "דודה", או בלשון ההשאלה, כאשר אנו מדברים על "אחים באפולו" או "אחיות בישו".¹¹ ניתן להסביר בקלות את השימוש הלשוני הזה, הזר לנו כל כך, אם תופסים אותו כשריד וכסימן לאותו מוסד נישואין שהכומר ל' פיסון (Fison)¹² כינה בשם "נישואי-קבוצה", אשר מתאפיינים בכך שלמספר מסוים של גברים יש זכויות נישואין על מספר מסוים של נשים. ילדי קבוצת-נישואין כזו רואים אז בצדק אלה את אלה כאחים ואחיות, אף על פי שלא כולם נולדו לאותה אם, וכל הגברים בקבוצה הם אבות בעיניהם.

אף על פי שמחברים אחדים, כמו למשל וסטרמרק (Westermarck) בספרו תולדות הנישואין של האדם (*Geschichte der menschlichen Ehe*) (1902),¹³ מתנגדים למסקנות שחוקרים אחרים מסיקים מקיומם של כינויי שארות קבוצתית, טובי המומחים שבחוקרי הפראים האוסטרלים דווקא תמימי דעים שיש לראות את כינויי השארות הממיינים כשריד שנותר מהזמנים של נישואי הקבוצה. אכן, על פי ספנסר וגילן (1899)¹⁴ ניתן לקבוע שצורה מסוימת של נישואי קבוצה קיימת גם היום אצל השבטים של האורבונה (Urabunna) והדיירי (Dieri). בעמים האלה קדמו אפוא

11. [לשון ההשאלה בלועזית מכוונת לשותפות באותם אגודה או ארגון. כמו, למשל, הביטוי העברי "אח לצרה"].

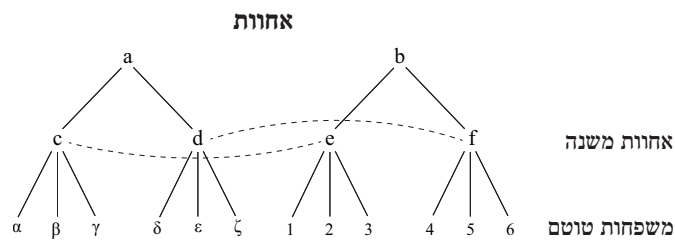
12. [Fison, L., "The Nanga", *J. anthrop. Inst.* 14 (1885): 14]

13. [Westermarck, E. *The History of Human Marriage*, London (1891)]
1901, מהדורה גרמנית שנייה, 1902.]

14. Spencer, B. and Gillen, F. J. [*The Native Tribes of Central Australia*, London], 1899, [p. 64]

זיגמונד פרויד

נישואי הקבוצה לנישואין האינדיווידואליים ולא פסו מן העולם מבלי להותיר עקבות ברורים בלשון ובמנהגים. אך אם במקום נישואין אינדיווידואליים אנו מניחים נישואי קבוצה, מתבררת ההפרזה לכאורה ברתיעה מגילוי העריות, שפגשנו אותה אצל אותם עמים עצמם. האקסוגמיה הטוטמית, האיסור על יחסי מין בין חברי אותו בית-אב, נראית אז כאמצעי הולם למניעת גילוי עריות קבוצתי, אמצעי שהתקבע ושרד זמן רב לאחר שפג טעמו. אם סבורים אנו שכך הבנו את ההנמקה להגבלות הנישואין של האוסטרלים, הנה מתחוויר לנו שביחסים הממשיים קיימת מורכבות גדולה הרבה יותר, שבמבט ראשון מבלבלת. שכן רק על שבטים מעטים באוסטרליה לא חל כל איסור אחר פרט למגבלת הטוטם. רובם מאורגנים כך שקודם כול הם מתחלקים לשני חלקים שכוננו בשם מעמדות נישואין (באנגלית: phratries), אחוות. כל אחת מן האחוות האלה אקסוגמית וכוללת מספר רב של משפחות-טוטם. ברגיל מתחלקת כל אחוות נישואין עוד לשתי אחוות משנה (sub-phratries), כך שכל השבט נחלק לארבע; אחוות המשנה עומדות אפוא בין האחוות לבין משפחת הטוטם המורחבת. הסכמה הטיפוסית של ארגון שבט אוסטרלי, שהתממשה לעתים קרובות ביותר, תיראה אפוא כדלקמן:

טוטם וטאבו

שתיים-עשרה משפחות הטוטם מכונסות אל תוך ארבעה מעמדות משנה ושני מעמדות. כל המחלקות אקסוגמיות.¹⁵ אחוות המשנה ג' יוצרת יחד עם ה' יחידה אקסוגמית אחת, וכך גם האחוה ד' עם ו'. התוצאה, כלומר המגמה של הסידורים האלה, איננה מוטלת בספק: בדרך זו מושגות הגבלות נוספות על ברירת הנישואין והחירות המינית. אילו התקיימו רק שתיים-עשרה משפחות הטוטם, היו עומדות לבחירתו של כל חבר במשפחה מורחבת - בהנחה שכל משפחה היא בת אותו מספר חברים - $11/12$ מכל נשות השבט. קיומן של שתי האחוות מצמצם את המספר הזה ב- $6/12$, כלומר ב- $1/2$; גבר מהטוטם a יכול לשאת אישה רק מתוך המשפחות 1-6. משהוכנסו שתי אחוות המשנה, צונחת הבחירה ל- $3/12$, כלומר ל- $1/4$; גבר בן טוטם a צריך להגביל את הבחירה לשם נישואין לנשים מתוך קבוצות הטוטם 4, 5, 6.

היחסים ההיסטוריים בין מעמדות הנישואין - שמספרם מגיע לשמונה בשבטים מסוימים - לבין משפחות הטוטם כלל לא הובהרו. אפשר רק לראות שהסידורים האלה מבקשים להשיג את אותו הדבר כמו האקסוגמיה של הטוטם, ואפילו שואפים ליותר. אבל בעוד שהאקסוגמיה הטוטמית עושה רושם של תקנה דתית, שאיננו יודעים כיצד נוצרה, כלומר של מנהג, דומה שהמוסדות המסובכים של מעמדות הנישואין, חלוקות המשנה שלהם והתנאים הנקשרים בהם, נוצרו מתוך חוקה שנתניתה מודעת יותר למטרתה, ואפשר שבעקבות התרופפות השפעתו של הטוטם נטלה על עצמה להתגונן מחדש מפני גילוי העריות. ובעוד ששיטת הטוטם, כפי שאנו יודעים, היא הבסיס לכל ההתחייבויות החברתיות האחרות ולכל ההגבלות

15. מספר הטוטמים נבחר באופן שרירותי.

המוסריות של השבט, מתמזה משמעותן של האחוות בדרך כלל בוויסות ברירת הנישואין, שהוא תכליתן. בהמשך השתכללותה של מערכת מעמדות הנישואין מתגלה השאיפה לחרוג מעבר למניעת גילוי העריות הטבעי והקבוצתי ולאסור נישואין בין קרובים רחוקים יותר שבקבוצה, בדומה למה שעשתה הכנסייה הקתולית כשהרחיבה את איסורי הנישואין החלים מקדמא דנא על אחים ואחיות אל בני וכנות הדודים והמציאה לשם כך את דרגות הקרבה הרוחניות (כלומר סנדקים וילדיהם).¹⁶ לא תצמח תועלת מרובה לענייננו אם נרצה להוסיף ולהתעמק בוויכוחים המסובכים עד מאוד והמעורפלים על מוצא מעמדות הנישואין ומשמעותם, וכן גם על יחסם לטוטם. למטרותינו די להצביע על ההקפדה היתרה שהאוסטרלים, כמו גם עמים פראיים אחרים, מקפידים במניעת גילוי העריות.¹⁷ עלינו להודות שהפראים האלה רגישים לגילוי העריות אף יותר מאתנו. ככל הנראה נכנעים הם לפיתוי ביתר קלות ולכן הם זקוקים להגנה נרחבת יותר מפניו. אולם הרתיעה מגילוי העריות איננה מסתפקת בכינון המוסדות שתוארו, שדומה שכוונו בעיקר כלפי גילוי העריות הקבוצתי. עלינו להוסיף עליהם שורה של "מנהגים" המטילים סייג על יחסי מין אינדיווידואליים בין קרובי משפחה על פי מושגיננו, אשר נשמרים בקפידה דתית ממש ונראה שאין כמעט ספק בכונתם. אפשר לכנות את המנהגים או איסורי הנוהג האלה בשם "הימנעויות" (avoidances). התפשטותם חורגת הרבה מעבר לעמי הטוטם

16. Lang, A., "Totemism", *Encyclopaedia Britannica*, 11. Aufl. Bd. 27, [1910-1911, p. 87

17. שטורפר הפנה לאחרונה את תשומת הלב לנקודה זו, והדגישה במחקרו: Storf, A. J., *Zur Sonderstellung des Vatermordes*, Wien, 1911, [p. 16]

האוסטרליים. אבל גם כאן איאלץ לבקש מקוראיי להסתפק בפרק קטוע מתוך החומר העשיר.

במלזיה מכוונים איסורים מגבילים כאלה נגד יחסי המין בין הנער לבין אמו ואחיותיו. כך למשל, באי המצורעים (Lepers Island), אחד מאיי ההיברידים החדשים, משהגיע הנער לגיל מסוים הוא עוזב את בית אמו ועובר לשכון ב"בית המועדון", שבו הוא לך עתה בקביעות ואוכל שם את ארוחותיו. אמנם הוא רשאי עדיין לבקר בביתו כדי לבקש שם מזון; אך אם אחותו בבית עליו לעזוב קודם שיאכל; אם אין אחות בבית, הוא רשאי להתיישב לאכול בקרבת הפתח. אם נפגשים אח ואחות באקראי מחוץ לבית עליה לברוח או להתחבא בצד הדרך. אם הנער מזהה טביעות רגל מסוימות בחול כטביעות רגלה של אחותו לא ילך בעקבותיה, כשם שהיא לא תלך בעקבותיו. אכן, הוא אפילו לא יבטא את שמה ויישמר מלהשתמש במילה שגורה אם היא כלולה כרכיב בשמה. הימנעות זו, המתחילה בטקס ההתבגרות, נשמרת במהלך כל החיים. המסויגות בין אם לבנה מתגברת עם השנים, ואגב היא גדולה יותר מצד האם. כאשר היא מביאה לו דבר-מה לאכול אין היא מגישה לו את המאכל בעצמה, אלא מעמידה אותו לפניו, גם אין היא מדברת אתו דרך קרבה, איננה פונה אליו, כבמקומותינו, בגוף שני/נוכח, "אתה", אלא בגוף שלישי/נסתר, "הוא".¹⁸ מנהגים דומים שוררים בקלדוניה החדשה. כאשר אח ואחות נפגשים היא נמלטת אל השיחים, והוא עובר על פניה בלי להסב את ראשו.¹⁹

18. Frazer, J. G. *Totemism and Exogamy*, London, 1910, vol. 2, 77 ff. על

פי [Codrington, R. H., *The Melanesians*, Oxford, 1891, [p. 232]

19. [פרייזר, שם, עמ' 78, על פי Lambert, le Père, *Mœurs et superstitions des*

[Néo-Calédoniens, Nouméa, 1900, p. 114